

The Role of Participatory Incentives in Urban Regeneration and Their Impact on Physical and Economic Resilience: A Case Study of Tabriz

Ali Shamsoddini¹, Mohammad Ali Khaliji²

1. Associate Professor, Department of Geography, Shi.C., Islamic Azad University, Shiraz, Iran

2. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Urban Planning, Ahv.C., Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

Article Information ABSTRACT

Vol: 1
No: 1
Page: 54-72

Received:
2025-05-30

Revised:
2025-06-04

Accepted:
2025-06-05

Published:
2025-08-01

Urban regeneration, as a multifaceted strategy, aims to enhance the quality of life and promote physical and economic resilience in cities facing decay and inefficiency. This study focuses on Tabriz, examining the role of participatory incentives in urban regeneration and their impact on physical and economic resilience. Employing a descriptive-analytical method with a mixed (quantitative and qualitative) approach, data were collected through semi-structured interviews, standardized questionnaires, document analysis, and field observations in selected neighborhoods of Tabriz. Findings indicate that social participation, with a mean score of 3.208, is the strongest indicator of urban regeneration, while inter-institutional collaboration (mean 3.150) is the weakest, requiring enhancement. Urban infrastructure emerged as the most significant predictor of physical resilience (Beta=1.410, $p<0.001$), although weaknesses in urban design and the use of modern technologies were noted. Economically, access to financial facilities and economic diversity were strengths, but job sustainability needs improvement. The study suggests that strengthening infrastructure, developing digital participatory platforms, and establishing efficient institutional structures can enhance Tabriz's resilience. These findings contribute to the theoretical literature on urban planning and provide practical solutions for Tabriz's urban management.

Keywords: Urban Regeneration, Public Participation, Physical Resilience, Economic Resilience, Participatory Incentives, Tabriz

How to cite this article:

Ali Shamsoddini, Mehdi Borzoei, Mohammad Ali Khaliji. (2025). The Role of Participatory Incentives in Urban Regeneration and Their Impact on Physical and Economic Resilience: A Case Study of Tabriz. *Urban Regeneration Studies*, 1(1): 54-72.

Corresponding author's email: ma.khaliji@gmail.com

Publisher: Hakim Sabzevari University

Authors retain the copyright and full publishing rights

DOI: 10.22034/jurs.2025.527219.1005

Extended Abstract

1. Introduction

In recent decades, Iranian metropolises, particularly Tabriz, have faced extensive urban decay, functional inefficiency, and the weakening of social cohesion within their historical neighborhoods. Rapid population growth, accelerated rural-to-urban migration, insufficient investment in public infrastructure, and the absence of participatory approaches in urban governance have collectively led to a decline in the quality of life and reduced physical and economic resilience. Under such circumstances, urban regeneration has emerged as a comprehensive, multidimensional strategy that transcends traditional physical renovation by integrating social, economic, cultural, and environmental dimensions to achieve a sustainable urban balance. However, past experiences indicate that a purely physical and top-down approach to regeneration, implemented without active citizen engagement or effective inter-institutional coordination, has frequently resulted in short-term and unsustainable outcomes. Public participation, as a core principle of sustainable urban development, plays a critical role in ensuring the success of regeneration initiatives, since the involvement of residents in planning, decision-making, and implementation enhances their sense of belonging, social capital, and collective trust. Accordingly, the present study focuses on the role of participatory incentives in enhancing the effectiveness of urban regeneration in Tabriz. These incentives encompass institutional mechanisms, digital participation platforms, and motivational policies that facilitate citizen engagement and strengthen coordination among governmental, private, and community sectors. The primary objective of this research is to conceptualize the relationship between participatory incentives and the dimensions of physical and economic resilience in Tabriz, with the ultimate goal of developing a localized participatory regeneration model that enhances the city's sustainability, resilience, and social vitality.

2. Materials and Methods

The study adopts a descriptive-analytical design with a mixed-methods approach (qualitative and quantitative). Data were collected through structured questionnaires, semi-structured interviews, field observations, and document analysis. The sample included residents, urban managers, planners, and private-sector actors. A total of 100 respondents participated in the quantitative survey, which utilized a 5-point Likert scale. Statistical analyses involved Pearson correlation and multiple regression to examine the relationship between participatory incentives and resilience indicators. Independent variables included eight main indicators: urban infrastructure, urban design, environmental management, economic diversity, employment opportunities, investment and financing, social participation, and inter-institutional collaboration. Dependent variables were physical and economic resilience. Qualitative data were triangulated to ensure reliability and validity.

3. Results and Discussion

The study's findings revealed that the level of urban regeneration in Tabriz is moderately high, indicating positive potential, but with areas that require improvement. Social participation, with a mean score of 3.208, emerged as the strongest factor in the regeneration process, reflecting citizens' willingness to engage in urban development activities. Conversely, inter-institutional collaboration had the lowest mean score (3.150), highlighting the need for stronger coordination among administrative bodies. Among detailed indicators, compliance with construction safety standards and access to financial facilities (mean 3.30) were identified as key strengths, whereas use of modern technologies in participation and institutional coordination (means 3.04 and 3.05) were recognized as major weaknesses.

Correlation analysis revealed strong relationships between economic indicators, including economic diversity, employment, and investment ($r > 0.9$), underscoring their mutual influence on economic resilience. Likewise, urban infrastructure showed a high correlation with urban design and environmental resource management, confirming its central role in physical resilience. Multiple regression analysis further

revealed that urban infrastructure (Beta = 1.410, $p < 0.001$) is the strongest positive predictor of physical resilience, while urban design (Beta = -0.519, $p = 0.017$) has a negative and significant impact, indicating deficiencies in urban planning and implementation.

Overall, the results suggest that enhancing the physical and economic resilience of Tabriz requires strengthening infrastructure, developing digital participatory platforms, and establishing efficient institutional mechanisms. Building social trust, providing civic education, and utilizing modern technologies can create the foundation for sustainable, participatory urban regeneration in Tabriz.

4. Conclusions

Urban regeneration can only succeed through inclusive participation and inter-institutional cooperation. The study concludes that urban infrastructure and social participation are the most influential factors in enhancing Tabriz's resilience, while institutional fragmentation and lack of modern participatory systems remain major challenges.

Key recommendations include:

- Establishing digital platforms for citizen engagement;
- Empowering neighborhood councils for participatory oversight;
- Encouraging private investment and public-private partnerships;
- Using smart urban technologies in design and monitoring;
- Preserving Tabriz's cultural and historical identity through adaptive reuse of heritage sites.

By implementing these strategies, Tabriz can evolve into a resilient, sustainable, and citizen-oriented city. The study provides a replicable framework for participatory urban regeneration in other Iranian cities.

5. Acknowledgment & Funding

- The authors express their sincere gratitude to all interview participants for supporting this research.
- This article did not receive any financial support from any organization.

6. Conflict of Interest

- The authors declare that they have no conflicts of interest.

نقش محرک‌های مشارکتی در بازآفرینی شهری و تأثیر آن بر تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی: مطالعه موردی تبریز

علی شمس‌الدینی^۱، محمدعلی خلیجی^۲

۱- دانشیار، گروه جغرافیا، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

۲- نویسنده مسئول، استادیار، گروه شهرسازی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

بازآفرینی شهری به‌عنوان راهبردی چندوجهی، با هدف بهبود کیفیت زندگی و ارتقای تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی در شهرهای مواجه با چالش‌های فرسودگی و ناکارآمدی مطرح است. این پژوهش با تمرکز بر شهر تبریز، نقش محرک‌های مشارکتی در فرآیند بازآفرینی شهری و تأثیر آن بر تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی را بررسی می‌کند. با استفاده از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و رویکرد آمیخته (کمی و کیفی)، داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند، پرسشنامه‌های استاندارد، بررسی اسناد، و مشاهدات میدانی از محلات منتخب تبریز جمع‌آوری شدند. یافته‌ها نشان می‌دهند که مشارکت اجتماعی با میانگین ۳.۲۰۸ قوی‌ترین شاخص بازآفرینی است، در حالی که همکاری بین‌نهادی (میانگین ۳.۱۵۰) ضعیف‌ترین شاخص بوده و نیازمند تقویت است. زیرساخت‌های شهری به‌عنوان مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده تاب‌آوری کالبدی ($\text{Beta}=1.410, p<0.001$) شناسایی شد، اما ضعف‌هایی در طراحی شهری و استفاده از فناوری‌های نوین مشاهده شد. از نظر اقتصادی، دسترسی به تسهیلات مالی و تنوع اقتصادی نقاط قوت بودند، اما پایداری مشاغل نیاز به بهبود دارد. این پژوهش پیشنهاد می‌دهد که تقویت زیرساخت‌ها، توسعه پلتفرم‌های دیجیتال مشارکتی، و ایجاد ساختارهای نهادی کارآمد می‌تواند تاب‌آوری تبریز را افزایش دهد. نتایج این مطالعه نه‌تنها به غنای ادبیات برنامه‌ریزی شهری کمک می‌کند، بلکه راهکارهایی عملیاتی برای مدیریت شهری تبریز ارائه می‌دهد.

دوره: ۱

شماره: ۱

صفحه: ۷۲-۵۴

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۳/۰۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۳/۱۴

تاریخ پذیرش نهایی:

۱۴۰۴/۰۳/۱۵

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۵/۱۰

واژگان کلیدی: بازآفرینی شهری، مشارکت مردمی، تاب‌آوری کالبدی، تاب‌آوری اقتصادی، محرک‌های مشارکتی، تبریز

نحوه ارجاع به این مقاله:

علی شمس‌الدینی، محمدعلی خلیجی. (۱۴۰۴). نقش محرک‌های مشارکتی در بازآفرینی شهری و تأثیر آن بر تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی: مطالعه موردی تبریز. *مطالعات بازآفرینی شهری*، (۱): ۵۴-۷۲.

نویسنده مسئول: ma.khaliji@gmail.com

ناشر: دانشگاه حکیم سبزواری

نویسندگان حق نشر و حقوق انتشار کامل را حفظ می‌کنند

۱- مقدمه

در دهه‌های اخیر، شهرها به ویژه در کشورهای در حال توسعه، با چالش‌های گسترده‌ای در حوزه‌های کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مواجه شده‌اند. رشد سریع جمعیت شهری، مهاجرت‌های روستا-شهری، گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی، فرسودگی بافت‌های شهری و کاهش کیفیت زیرساخت‌ها، چهره بسیاری از شهرهای تاریخی و کلان‌شهرها را دگرگون ساخته است. در این میان، مفهوم **بازآفرینی شهری** به عنوان راهبردی چندوجهی، در جهت بازسازی، نوسازی و احیای بافت‌های ناکارآمد شهری، مطرح شده و در بسیاری از کشورها به عنوان سیاستی مؤثر در دستور کار قرار گرفته است (Khaleh, 2022).

در ایران با توجه به حجم بالای بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، خصوصاً در شهرهای بزرگ و تاریخی، بازآفرینی شهری به عنوان یکی از سیاست‌های اصلی مدیریت شهری و نهادهای برنامه‌ریز تلقی می‌شود (Ebrahimi, Dehdarifard, & Malekabadi, 2024). با این حال، تجربه اجرای پروژه‌های بازآفرینی در سال‌های گذشته نشان داده که تمرکز صرف بر اقدامات کالبدی و فیزیکی بدون توجه به مشارکت ذی‌نفعان محلی و بدون درک عمیق از زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی، اغلب به شکست یا ناکامی در تحقق اهداف بلندمدت منجر شده است (Ganjeali & Ghalandarian, 2024).

مشارکت مردمی به عنوان یکی از اصول بنیادی توسعه پایدار و حکمروایی خوب شهری، در فرآیند بازآفرینی شهری نقش محوری ایفا می‌کند. حضور فعال ساکنان محلی در فرآیند تصمیم‌گیری، طراحی، اجرا و نظارت پروژه‌ها، نه تنها موجب افزایش حس تعلق و اعتماد اجتماعی می‌گردد (Sharifzadegan & Ghanouni, 2020; Vaezi, Khanmohammadi, Tehrani, & aslipour, 2018)، بلکه زمینه‌ساز تحقق **تاب‌آوری شهری** در برابر مخاطرات و تغییرات محیطی و اقتصادی می‌شود (Moradpoor, Pourahmad, 2024). **محرك‌های مشارکتی** (مانند نهادهای محلی، گروه‌های داوطلب، شوراهای محلی، تسهیل‌گران اجتماعی، ابزارهای دیجیتال مشارکتی و سیاست‌های انگیزشی) به عنوان کاتالیزورهایی مهم در فرآیند جلب و ارتقای مشارکت شناخته می‌شوند و می‌توانند بسترهای اجتماعی و نهادی لازم برای تحقق مشارکت مؤثر را فراهم آورند (Dehcheshmeh, Firoozi, 2023; Saeedi, & Zafarghandi, 2023).

تاب‌آوری شهری، مفهومی چندبُعدی است که در پاسخ به بحران‌های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی مطرح شده و توانایی یک شهر را در مواجهه با اختلالات، بازیابی سریع و بازگشت به وضعیت مطلوب اندازه‌گیری می‌کند (Nasr, 2023). در این میان، **تاب‌آوری کالبدی** به توانایی زیرساخت‌ها، ساختمان‌ها و فضاهای شهری در مقاومت در برابر مخاطراتی چون زلزله، سیل و فرسایش اشاره دارد (Motamedi & Gharavi, 2019). در حالی که **تاب‌آوری اقتصادی** ناظر بر توانایی نظام اقتصادی شهری در حفظ پایداری، تنوع درآمدی، اشتغال‌زایی و مقاومت در برابر شوک‌های اقتصادی است. پیوند بازآفرینی شهری با رویکرد مشارکتی، می‌تواند زمینه‌ساز افزایش این دو بُعد از تاب‌آوری باشد (Heidarifar, Siahgoli, & soleimanirad, 2019; Lo & Ezatpanah, 2022). شهر تبریز به عنوان یکی از کلان‌شهرهای مهم و تاریخی ایران، دارای بافت‌های گسترده‌ای از مناطق فرسوده، تاریخی و سکونتگاه‌های غیررسمی است. این مناطق با چالش‌هایی همچون تراکم بالا، دسترسی پایین به خدمات شهری، پایین بودن کیفیت سازه‌ای، ضعف ساختارهای اقتصادی محلی و کاهش حس تعلق اجتماعی روبه‌رو هستند. پروژه‌های بازآفرینی در این شهر، اغلب با مشکلاتی نظیر عدم همراهی ساکنان، بی‌اعتمادی به نهادهای دولتی، کمبود منابع مالی و عدم هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی مواجه بوده‌اند. از این رو، ضرورت دارد تا با بررسی **نقش محرك‌های مشارکتی** در فرآیند بازآفرینی این مناطق، به تبیین ساز و کارهای مؤثر در افزایش مشارکت محلی و در نهایت ارتقاء تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی شهر تبریز پرداخته شود (sajjadi, Razavian, 2021; Maroofi, 2021).

با وجود اهمیت بالای موضوع، هنوز در ادبیات علمی و تجربی کشور، تحلیل جامعی از نقش و کارکرد محرك‌های مشارکتی در فرآیند بازآفرینی و اثر آن بر تاب‌آوری صورت نگرفته است. اغلب مطالعات به صورت مقطعی به برخی ابعاد مشارکت اشاره داشته‌اند و ارتباط سیستمی و علی بین محرك‌های مشارکتی و شاخص‌های تاب‌آوری کمتر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین، بسیاری از پروژه‌های بازآفرینی در ایران فاقد رویکردهای مشارکت‌محور بوده و عمدتاً از بالا به پایین و بدون شناخت زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی محلات اجرا شده‌اند (Mohammadzadeh, Pirannejad, & Mokhtarianpour, 2022). این خلأ علمی و اجرایی، نیازمند پژوهشی عمیق، تحلیلی و کاربردی است تا بتواند پیوند بین سه مؤلفه «**محرك‌های مشارکتی**»، «**بازآفرینی شهری**» و «**تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی**» را در بستری تجربی همچون شهر تبریز به‌طور دقیق واکاوی نماید (Behravan, Yousofi, & Karimi, 2014; Behzadi & Shokouhbidhendi, 2021).

بر این اساس، پرسش اصلی این تحقیق «محرک‌های مشارکتی مؤثر در فرآیند بازآفرینی شهری کدام‌اند و چگونه بر میزان مشارکت ساکنان در پروژه‌های بازآفرینی تأثیر می‌گذارند؟» است.

پاسخ به این پرسش می‌تواند علاوه بر غنای ادبیات نظری در حوزه برنامه‌ریزی شهری، به ارائه الگوها و سیاست‌هایی عملیاتی برای مدیریت شهری در راستای افزایش تاب‌آوری مناطق فرسوده کمک کند. در نهایت، این تحقیق در پی آن است که با استفاده از رویکردی تلفیقی (کمی و کیفی)، تصویری روشن از ارتباط میان محرک‌های مشارکتی و تاب‌آوری شهری ترسیم نماید و الگویی بومی‌سازی شده برای ارتقای تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی از مسیر بازآفرینی مشارکت‌محور در اختیار مدیران شهری تبریز قرار دهد.

۲- پیشینه پژوهش

در این بخش، پیشینه تحقیق داخلی و خارجی در زمینه بازآفرینی شهری و تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی ارائه می‌گردد. سونسن و همکاران (۲۰۲۵)، اجرای تاب‌آوری تحول‌آفرین در بازسازی شهری: توصیه‌هایی برای شیوه‌های برنامه‌ریزی محلی، تحقیق بر اهمیت تاب‌آوری تحول‌آفرین به‌عنوان یک رویکرد مکان‌محور در بازآفرینی شهری تأکید دارد. این رویکرد با ایجاد انعطاف‌پذیری در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا با عدم قطعیت‌ها و تغییرات غیرمنتظره مقابله کنند. مطالعه تطبیقی در نروژ نشان می‌دهد که ارزیابی‌های دوره‌ای و مشارکت ذی‌نفعان، کلید موفقیت در پروژه‌های بازآفرینی است. این مفاهیم برای برنامه‌ریزی شهری در ایران نیز قابل اعمال هستند، به‌ویژه در شهرهایی با بافت تاریخی یا صنعتی که در حال تحول هستند. برای مثال، بازآفرینی کارخانه‌های قدیمی در تهران یا تبریز می‌تواند از این رویکرد بهره‌مند شود، به شرطی که برنامه‌ریزان محلی به انعطاف‌پذیری و مشارکت عمومی اولویت دهند (Swensen, Hagen, & Mehmood, 2025).

کیم و همکاران (۲۰۲۳)، توسعه و به‌کارگیری شاخص تاب‌آوری شهری برای ارزیابی مناطق رو به زوال: مطالعه موردی مکان‌های بازسازی شهری کره جنوبی، این مطالعه نشان داد که پروژه‌های بازآفرینی شهری با تمرکز بر تاب‌آوری می‌توانند به‌طور مؤثری آسیب‌پذیری مناطق در حال افول را کاهش دهند و انطباق‌پذیری و تحول‌پذیری آن‌ها را بهبود بخشند. شاخص‌های تاب‌آوری ارائه شده در این پژوهش، ابزار مفیدی برای برنامه‌ریزان شهری و سیاست‌گذاران هستند تا بتوانند پروژه‌های بازآفرینی را به گونه‌ای هدایت کنند که شهرها در برابر تغییرات اقلیمی و بلایا مقاوم‌تر شوند (Kim, Lee, Kim, Lee, & Choi, 2023).

سیسک پاولک و کریستوفیک (۲۰۲۲)، برنامه‌ریزی بازآفرینی شهری و تاب‌آوری شهری از طریق اتصال: اهمیت این اصل در شهرسازی نوین، بازآفرینی شهری بارسلونا نمونه‌ای برجسته از کاربرد اصل پیوستگی در نوشهرگرایی است که با تمرکز بر حمل‌ونقل پایدار، مشارکت عمومی - خصوصی و ایجاد فضاهای سرزنده، به بهبود کیفیت زندگی و تاب‌آوری شهری منجر شده است. این تجربه می‌تواند به عنوان الگویی برای شهرهای دیگر، به‌ویژه در ایران، مورد استفاده قرار گیرد، مشروط بر اینکه با نیازهای محلی و بستر فرهنگی - اجتماعی تطبیق داده شود (Cysek-Pawlak, Krzysztofik, & Makowski, 2022).

ساعز و همکاران (۲۰۲۱)، سیاست‌های تاب‌آوری و بازآفرینی شهری. درس‌هایی از ابتکارات جامعه‌محور، مقاله نشان می‌دهد که ابتکارات جامعه‌محور مانند کان‌فوگارولاس می‌توانند به‌عنوان محرک‌هایی برای تاب‌آوری و بازآفرینی شهری عمل کنند، به‌ویژه در شرایطی که سیاست‌های رسمی با محدودیت‌هایی مواجه هستند. با این حال، پایداری این ابتکارات به حمایت‌های سیاستی، منابع کافی و مشارکت مداوم جامعه بستگی دارد. این مطالعه بر اهمیت ادغام رویکردهای از پایین به بالا با سیاست‌های از بالا به پایین تأکید می‌کند تا شهرهایی انعطاف‌پذیرتر و پویاتر ایجاد شوند (Saez Ujaque, Roca, de Balanzó Joue, Fuertes, & Garcia, 2021).

فلیسیوتی و همکاران (۲۰۱۷) در مقاله بازسازی شهری، برنامه‌های کلان و مقاومت: مورد گوربالز، گلاسگو، این مقاله با تمرکز بر مورد گوربالز، نشان می‌دهد که بازسازی شهری زمانی موفق است که فراتر از بهبودهای کالبدی، به ابعاد اجتماعی و اقتصادی نیز توجه کند. گوربالز از یک منطقه محروم به یک نمونه موفق از بازسازی شهری تبدیل شده است؛ اما همچنان چالش‌هایی مانند نابرابری و جابجایی ساکنان وجود دارد. نویسندگان بر اهمیت برنامه‌ریزی منسجم، مشارکت جامعه، و ایجاد مقاومت در برابر تغییرات تأکید دارند و این تجربه را به‌عنوان یک الگو برای سایر شهرها پیشنهاد می‌کنند (Feliciotti, Romice, & Porta, 2017).
صیدی و همکاران (۱۴۰۳)، در مقاله ارزیابی اثربخشی شاخص‌های بازآفرینی بر ارتقای تاب‌آوری فرسوده شهری مورد مطالعه شهر سنج، نتایج نشان می‌دهد از نظر پهنه مکانی نیز در شهر سنج، بیشترین اثر بخشی شاخص‌های بازآفرینی در پهنه تاریخی و فرسوده است به طوری که وضعیت شاخص‌های بازآفرینی در تاب‌آوری شهری در پهنه‌های تاریخی (۳۱/۲۵۱) و فرسوده (۱۸/۱۵۲) نسبت به پهنه‌های حاشیه‌ای و روستایی اثربخشی زیادی در تاب‌آوری دارد (Siedi & Modiri, 2024).

مدیری و همکاران (۱۴۰۳)، ارائه الگوی بازآفرینی شهری در جهت ارتقای تاب‌آوری شهری، نتایج نشان می‌دهد بعد کالبدی با وزن ۰/۳۶۲ بیشترین اثرگذاری، بعد نهادی با وزن ۰/۲۷۸ کمترین اثرگذاری را دارند. الگوی پیشنهادی توانمندسازی و بازآفرینی شهری تاب‌آور باید بر پایه اصول توسعه پایدار و اجتماع مدار، فقرزدا و توانمندساز و برنامه‌ریزی راهبردی استراتژیک و عملیاتی با حکمروایی گفتمانی، مشارکتی و شراکت عمومی خصوصی عدالت مینا با رویکرد ظرفیت‌سازی نهادی اجتماع محور و توسعه درون‌زا باشد (Modiri, Sarvar, & Zivvar, 2024).

بهرامی و همکاران (۱۴۰۱)، سنجش تأثیر مؤلفه‌های بازآفرینی فرهنگ‌مینا بر توسعه پایدار گردشگری در بافت فرسوده تاریخی شهر اصفهان، این مطالعه نشان داد که بازآفرینی فرهنگ‌مینا با تأکید بر ارزش‌های تاریخی و فرهنگی، توسعه پایدار گردشگری در بافت‌های فرسوده اصفهان را تقویت می‌کند. نتایج حاکی از آن است که تقویت هویت تاریخی، ایجاد زیرساخت‌های گردشگری و مشارکت جامعه محلی، به افزایش تاب‌آوری اقتصادی و کالبدی منجر شده است. این رویکرد با جذب گردشگر و ایجاد فرصت‌های شغلی، اقتصاد محلی را پویا کرده و به بهبود زیرساخت‌های کالبدی کمک می‌کند (Bahrami, Al-Husseini, Saberi, & Malekabadi, 2022).

جنگجو و همکاران (۱۴۰۰)، ارائه راهبردهای برنامه‌ریزی شهرهای رویدادمدر بر مبنای اصول ارتقای رقابت‌پذیری یک مقصد گردشگری، این پژوهش با تمرکز بر بازآفرینی رویدادمدر، نشان داد که استفاده از رویدادهای فرهنگی و گردشگری در شیراز می‌تواند به بازپیوند استخوان‌بندی تاریخی شهر و افزایش تاب‌آوری اقتصادی کمک کند. راهبردهای پیشنهادی شامل توسعه زیرساخت‌های گردشگری، تقویت مشارکت عمومی و خصوصی و استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی برای جذب سرمایه‌گذاری بود که به بهبود سرزندگی و تاب‌آوری کالبدی منجر شد (Jangjoo, Hajipoor, & Lotfi, 2021).

این پژوهش در مقایسه با مطالعات پیشین، از چند جهت دارای تمایز است. نخست، این مطالعه با تمرکز بر شهر تبریز، به بررسی نقش محرک‌های مشارکتی در فرآیند بازآفرینی شهری و تأثیر آن بر تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی پرداخته است، در حالی که بسیاری از تحقیقات داخلی پیشین عمدتاً بر بازآفرینی فرهنگ‌مینا یا رویدادمدر در شهرهایی مانند سنندج، اصفهان و شیراز متمرکز بوده‌اند و کمتر به تحلیل سیستمی و یکپارچه محرک‌های مشارکتی در بستر تاب‌آوری پرداخته‌اند. دوم، این پژوهش از رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) استفاده کرده و با بهره‌گیری از تحلیل‌های آماری پیشرفته (مانند همبستگی و رگرسیون) و داده‌های میدانی از محلات خاص تبریز ارتباط بین شاخص‌های بازآفرینی و تاب‌آوری را به‌صورت دقیق‌تر بررسی کرده است. سوم، برخلاف مطالعات خارجی که بر چارچوب‌های کلی تاب‌آوری یا بازآفرینی در شهرهای اروپایی و کره جنوبی متمرکز هستند، این تحقیق با تأکید بر زمینه‌های بومی و چالش‌های خاص تبریز (مانند زلزله‌خیزی، بافت‌های فرسوده گسترده و پتانسیل‌های گردشگری)، الگویی بومی‌سازی‌شده برای بازآفرینی مشارکت‌محور ارائه می‌دهد. در نهایت، این پژوهش با تحلیل شاخص‌های جزئی و بررسی همبستگی بین آن‌ها، به ارائه چارچوبی جامع‌تر برای پیوند بازآفرینی، مشارکت و تاب‌آوری پرداخته که در تحقیقات پیشین کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۳- مبانی نظری

بازآفرینی شهری به عنوان یک رویکرد جامع و چندوجهی، فراتر از صرف بازسازی کالبدی شهرها عمل می‌کند. این مفهوم شامل مجموعه‌ای از اقدامات هماهنگ در حوزه‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی است که با هدف بهبود کیفیت زندگی، افزایش پایداری و ارتقای کارایی فضاهای شهری انجام می‌شود (Sheikhinasab & Gandomkar, 2024). برخلاف رویکردهای سنتی نوسازی شهری که عمدتاً بر تخریب و بازسازی متمرکز بودند، بازآفرینی شهری بر حفظ هویت تاریخی، تقویت سرمایه اجتماعی و ایجاد تعادل میان توسعه و حفاظت تأکید دارد (Toghraei, Izadi, & Mirgholami, 2023).

ریشه‌های بازآفرینی شهری به جنبش‌های شهری قرن بیستم، به‌ویژه پس از جنگ جهانی دوم، بازمی‌گردد. در آن زمان، شهرهای اروپایی و آمریکایی با چالش بازسازی پس از تخریب‌های گسترده مواجه بودند. با این حال، رویکردهای اولیه عمدتاً کالبدی بودند و به نیازهای اجتماعی و فرهنگی جوامع محلی کمتر توجه داشتند. در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، با ظهور مفاهیم توسعه پایدار و عدالت اجتماعی، بازآفرینی به‌عنوان یک راهبرد یکپارچه‌تر مطرح شد. نظریه‌پردازانی مانند پیتر رابرتز فرایندی چندبعدی تعریف کردند که نیازمند همکاری میان بخش‌های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی است (Pourahmad, Hamidi, Hataminejad, & zanganeh, 2023).

در ایران، بازآفرینی شهری به‌ویژه از دهه ۱۳۹۰ با تصویب «سند ملی بازآفرینی شهری پایدار» به‌عنوان یک راهبرد رسمی مطرح شد. این سند بر شناسایی بافت‌های فرسوده، ناکارآمد و حاشیه‌ای و برنامه‌ریزی برای بهبود آن‌ها با مشارکت ذی‌نفعان تأکید دارد. با این حال، چالش‌هایی نظیر کمبود منابع مالی، ضعف هماهنگی بین‌بخشی و مشارکت محدود شهروندان در برخی پروژه‌ها، موفقیت این برنامه‌ها را محدود کرده است (Ghadam, 2016). نمونه‌های موفق بازآفرینی در ایران شامل پروژه‌های بهسازی محله‌هایی مانند عودلاجان در تهران و محله سنگ‌سیاه در شیراز است که با تمرکز بر حفظ میراث فرهنگی و مشارکت محلی به نتایج مثبتی دست یافته‌اند (Abdollahi, Beygbabaye, & Ezatpanah, 2020).

مشارکت مردمی به عنوان یکی از ارکان اصلی بازآفرینی شهری، فراتر از یک ابزار اجرایی، به عنوان یک ارزش و هدف ذاتی در نظر گرفته می‌شود. این مفهوم به معنای دخالت فعال و آگاهانه شهروندان در تمام مراحل برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، اجرا و نظارت بر پروژه‌های شهری است (Bousjin, 2020). بر اساس مدل نردبان مشارکت آرنستین مشارکت می‌تواند در سطوح مختلفی از اطلاع‌رسانی (سطح پایین) تا کنترل کامل توسط شهروندان (سطح بالا) رخ دهد. در بازآفرینی شهری، دستیابی به سطوح بالاتر مشارکت (مانند همکاری و تفویض اختیار) برای تضمین پایداری پروژه‌ها ضروری است. در ایران، مشارکت مردمی در پروژه‌های بازآفرینی با موانعی مانند فقدان اعتماد عمومی به نهادهای دولتی، کمبود آگاهی شهروندان، و ضعف ساختارهای نهادی مواجه است. با این حال، تجربه‌هایی مانند پروژه بازآفرینی محله سیروس در تهران نشان داده که استفاده از کارگاه‌های مشارکتی و جلب همکاری سازمان‌های محلی می‌تواند به تقویت مشارکت و افزایش حس تعلق منجر شود (Dehkordi, Mahdavi, & Iravani, 2024).

تاب‌آوری شهری به توانایی یک شهر برای مقاومت، سازگاری و بازیابی در برابر شوک‌ها و فشارهای مختلف (مانند بلایای طبیعی، بحران‌های اقتصادی، و تغییرات اقلیمی) اشاره دارد. این مفهوم از علوم اکولوژیکی به برنامه‌ریزی شهری وارد شده و بر انعطاف‌پذیری سیستم‌های شهری در برابر تغییرات تأکید دارد. تاب‌آوری شهری شامل توانایی یک سیستم شهری برای حفظ کارکردهای اصلی خود، یادگیری از بحران‌ها و سازگاری با شرایط جدید است (Hosseindousti, Sattarpour, Habibzadeh, Salmanian, & Molaiean, 2023).

در ایران، تاب‌آوری شهری به دلیل چالش‌هایی مانند زلزله‌خیزی، تغییرات اقلیمی و مشکلات اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. با این حال، ضعف زیرساخت‌های کالبدی، کمبود هماهنگی نهادی و مشارکت محدود شهروندان، تاب‌آوری شهرهای ایرانی را کاهش داده است. پروژه‌هایی مانند بازسازی بم پس از زلزله ۱۳۸۲ نشان‌دهنده تلاش‌هایی برای تقویت تاب‌آوری کالبدی و اجتماعی هستند؛ اما نیاز به رویکردهای مشارکتی و جامع‌تر همچنان احساس می‌شود (Nodeh, Gholipoor, Heydari, & Ahmadpour, 2019; Ranjbar, Firoozjah, & Ghobadi, 2021; Zarbi, Darabi, & Pahlevan, 2024).

بازآفرینی شهری، مشارکت مردمی و تاب‌آوری شهری در یک چارچوب به‌هم‌پیوسته عمل می‌کنند. بازآفرینی به‌عنوان یک راهبرد کلان، بستری برای ارتقای تاب‌آوری فراهم می‌کند، درحالی‌که مشارکت مردمی نقش کاتالیزور را ایفا می‌کند (Hosseindousti et al., 2023). این پیوند در سه سطح قابل بررسی است:

سطح کالبدی: بازآفرینی با بهسازی زیرساخت‌ها و فضاهای عمومی، تاب‌آوری کالبدی را تقویت می‌کند. مشارکت شهروندان در طراحی این فضاها، انطباق آن‌ها با نیازهای محلی را تضمین می‌کند.

سطح اجتماعی: مشارکت مردمی با افزایش سرمایه اجتماعی و حس تعلق، تاب‌آوری اجتماعی را ارتقا می‌دهد.

سطح اقتصادی: بازآفرینی با حمایت از کسب‌وکارهای محلی و ایجاد فرصت‌های شغلی، تاب‌آوری اقتصادی را تقویت می‌کند و مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی به پایداری این اقدامات کمک می‌کند (Mirzi, Joodaki, & Sabzevari, 2019).

بازآفرینی شهری، مشارکت مردمی و تاب‌آوری شهری در یک رابطه متقابل و هم‌افزا قرار دارند. بازآفرینی به‌عنوان یک راهبرد کل‌نگر، بستری برای ارتقای تاب‌آوری فراهم می‌کند، درحالی‌که مشارکت مردمی به‌عنوان یک محرک، موفقیت این فرآیند را تضمین می‌کند. با توجه به چالش‌های موجود در ایران، تقویت ساختارهای مشارکتی، افزایش آگاهی عمومی و بهره‌گیری از تجارب جهانی می‌تواند به تحقق اهداف بازآفرینی و تاب‌آوری منجر شود. این چارچوب نظری می‌تواند به‌عنوان پایه‌ای برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در شهرهای ایرانی مورد استفاده قرار گیرد.

بازآفرینی شهری در تبریز، به عنوان یکی از کلان‌شهرهای تاریخی و فرهنگی ایران، فرآیندی چندوجهی است که با هدف احیای بافت‌های فرسوده، ارتقای کیفیت زندگی، و تقویت تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی شهر دنبال می‌شود. تبریز با پیشینه‌ای غنی، شامل بازار تاریخی ثبت شده در یونسکو، مسجد کبود، ارگ علیشاه، و خانه‌های تاریخی و همچنین چالش‌هایی مانند بافت فرسوده، خطر زلزله، و مشکلات اقتصادی در برخی مناطق، به بازآفرینی شهری نیاز مبرم دارد. حدود ۲۴۰۰ هکتار از مساحت شهر را بافت‌های فرسوده و ناکارآمد تشکیل می‌دهند که عمدتاً در محله‌های قدیمی اطراف بازار و مناطق حاشیه‌نشین مانند یوسف‌آباد و ملازینال قرار دارند. این مناطق با مشکلات زیرساختی، ایمنی پایین بناها و مسائل اجتماعی-اقتصادی مواجه‌اند. بازآفرینی شهری در تبریز شامل بازسازی بناها، نوسازی زیرساخت‌ها و حفاظت از میراث فرهنگی است که باید با مشارکت فعال ساکنان، بخش خصوصی و نهادهای دولتی انجام شود.

از منظر کالبدی، بازآفرینی در تبریز بر مقاوم‌سازی بناها در برابر زلزله، بهبود شبکه‌های حمل‌ونقل عمومی مانند مترو و ارتقای سیستم‌های آب، برق و زهکشی تمرکز دارد. حفظ هویت تاریخی شهر، از طریق بازتعریف کاربری بناهای قدیمی (مانند تبدیل خانه‌های تاریخی به اقامتگاه‌های بوم‌گردی یا مراکز فرهنگی)، از اولویت‌های این فرآیند است. ایجاد فضاهای سبز مقاوم و مسیرهای تخلیه اضطراری نیز به تاب‌آوری کالبدی در برابر بلایای طبیعی کمک می‌کند. از منظر اقتصادی، بازآفرینی فرصت‌هایی برای اشتغال‌زایی از طریق ایجاد بازارهای محلی، کارگاه‌های کوچک و توسعه گردشگری فراهم می‌کند. جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ارائه تسهیلات مالی به ساکنان برای نوسازی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، مانند توسعه صنایع خلاق، می‌تواند اقتصاد مناطق محروم را تقویت کند. شفافیت در مدیریت منابع مالی و مشارکت خیرین نیز نقش مهمی در پایداری پروژه‌ها دارد. محرک‌های مشارکتی، به‌عنوان هسته مرکزی بازآفرینی موفق، شامل مشارکت ساکنان، همکاری بین‌نهادی و استفاده از فناوری‌های نوین است. در تبریز، جلسات مشورتی با ساکنان، تشکیل شوراهای محله‌ای و آموزش‌های شهروندی می‌تواند اعتماد و همکاری را افزایش دهند. هماهنگی بین شهرداری، اداره کل میراث فرهنگی و سازمان‌های مردم‌نهاد، همراه با تشویق بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های تجاری و فرهنگی، به اجرای یکپارچه طرح‌ها کمک می‌کند. استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال برای جمع‌آوری نظرات و نمایش پیشرفت پروژه‌ها نیز مشارکت را تسهیل می‌کند. با این حال، چالش‌هایی مانند گستردگی بافت فرسوده، کمبود منابع مالی، مقاومت برخی ساکنان و پیچیدگی‌های حفظ میراث تاریخی، موانعی جدی ایجاد می‌کنند. در مقابل، پتانسیل گردشگری تبریز، موقعیت استراتژیک آن در مسیر جاده ابریشم، و فرهنگ غنی محلی فرصت‌هایی بی‌نظیر برای بازآفرینی فراهم می‌آورند.

تأثیر بازآفرینی بر تاب‌آوری کالبدی تبریز از طریق مقاوم‌سازی بناها، بهبود زیرساخت‌ها و ایجاد فضاهای عمومی ایمن مشهود است که خطر خسارات زلزله و سایر بحران‌ها را کاهش می‌دهد. از نظر اقتصادی، ایجاد فرصت‌های شغلی، جذب سرمایه و کاهش فقر در مناطق بازآفرینی‌شده، تاب‌آوری شهر را در برابر شوک‌های اقتصادی تقویت می‌کند. برای موفقیت بازآفرینی در تبریز، پیشنهاد می‌شود طرح جامعی با پوشش ابعاد کالبدی، اقتصادی، و اجتماعی تدوین شود، مشارکت مردمی از طریق پلتفرم‌های دیجیتال و حضوری تقویت گردد و تمرکز ویژه‌ای بر مناطق حاشیه‌نشین و حفظ هویت تاریخی شهر قرار گیرد. با اجرای این راهکارها، تبریز می‌تواند به شهری پایدار، مقاوم و جذاب برای ساکنان و گردشگران تبدیل شود.

۴- روش پژوهش

روش تحقیق این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد آمیخته (کیفی و کمی) است که به بررسی نقش محرک‌های مشارکتی در بازآفرینی شهری و تأثیر آن بر تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی در شهر تبریز می‌پردازد. جامعه آماری شامل ذی‌نفعان کلیدی مانند ساکنان محلات هدف، مدیران شهری، کارشناسان برنامه‌ریزی شهری و فعالان بخش خصوصی، به همراه اسناد مرتبط با پروژه‌های بازآفرینی تبریز است. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند برای مصاحبه‌های کیفی و تصادفی ساده برای پرسشنامه‌های کمی انجام می‌شود و ۱۰۰ پرسشنامه بر اساس معیار اشباع نظری انجام می‌پذیرد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند، پرسشنامه‌های استاندارد با مقیاس لیکرت، بررسی اسناد رسمی و مشاهدات میدانی از محلات منتخب مانند محله‌های تاریخی بازار تبریز یا مناطق حاشیه‌ای مانند ایده‌لو جمع‌آوری می‌شوند. تجزیه و تحلیل با روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (همبستگی و رگرسیون) انجام می‌شود تا رابطه بین محرک‌های مشارکتی و شاخص‌های تاب‌آوری کالبدی (کیفیت زیرساخت، ایمنی بناها) و اقتصادی (اشتغال‌زایی، سرمایه‌گذاری) بررسی شود. چارچوب نظری پژوهش بر مدل‌های بازآفرینی شهری مشارکتی و نظریه‌های تاب‌آوری شهری استوار است.

جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های تحقیق

شاخص	بعد	دسته‌بندی
x1. کیفیت شبکه‌های حمل‌ونقل عمومی	زیرساخت‌های شهری	
x2. دسترسی به جاده‌های اصلی و فرعی		
x3. مقاومت زیرساخت‌ها در برابر بلایای طبیعی (زلزله، سیل)		
x4. ظرفیت تخلیه اضطراری در مواقع بحران		
x5. پوشش شبکه‌های آب و فاضلاب		
x6. پایداری سیستم‌های تأمین انرژی (برق، گاز)		
x7. کیفیت سیستم‌های مخابراتی و اینترنت		
x8. میزان بازسازی و نوسازی زیرساخت‌های فرسوده		
x9. وجود فضاهای سبز مقاوم در برابر تغییرات اقلیمی		
x10. تناسب زیرساخت‌ها با نیازهای جمعیتی		
x11. انعطاف‌پذیری طرح‌های شهری در برابر تغییرات	تاب‌آوری کالبدی	
x12. تنوع کاربری‌های زمین (مسکونی، تجاری، فرهنگی)		
x13. تراکم ساختمانی مناسب		
x14. کیفیت طراحی فضاهای عمومی		
x15. دسترسی به امکانات رفاهی (پارک، کتابخانه)		
x16. حفظ هویت تاریخی و فرهنگی در بازآفرینی		
x17. استفاده از مصالح ساختمانی مقاوم		
x18. رعایت استانداردهای ایمنی در ساخت‌وساز		
x19. میزان بازسازی بافت‌های فرسوده		
x20. وجود طرح‌های کاهش خطر بلایا در برنامه‌ریزی شهری		
x21. مدیریت پسماندهای شهری	مدیریت منابع محیطی	
x22. بازیافت و استفاده مجدد از منابع		
x23. کیفیت سیستم‌های زهکشی شهری		
x24. حفاظت از منابع آب زیرزمینی		
x25. کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی		
x26. تنوع در فعالیت‌های اقتصادی محلی	تنوع اقتصادی	
x27. تعداد کسب‌وکارهای کوچک و متوسط		
x28. میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی		
x29. وجود بازارهای محلی پایدار		
x30. تنوع در منابع درآمدی ساکنان		
x31. نرخ بیکاری در مناطق بازآفرینی شده	تاب‌آوری اقتصادی	
x32. تعداد فرصت‌های شغلی ایجادشده از پروژه‌های بازآفرینی		
x33. دسترسی به آموزش‌های مهارتی برای ساکنان		
x34. میزان اشتغال زنان و جوانان		
x35. پایداری مشاغل در برابر شوک‌های اقتصادی		
x36. میزان جذب سرمایه‌های عمومی و خصوصی	سرمایه‌گذاری و تأمین مالی	
x37. دسترسی به وام‌ها و تسهیلات مالی		
x38. مشارکت خیرین و سازمان‌های مردم‌نهاد		
x39. شفافیت در مدیریت منابع مالی پروژه‌ها		
x40. بازگشت سرمایه در پروژه‌های بازآفرینی		

شاخص	بعد	دسته‌بندی
x41. سطح مشارکت ساکنان در تصمیم‌گیری‌های شهری		
x42. تعداد جلسات مشورتی با جامعه محلی		
x43. میزان آگاهی ساکنان از پروژه‌های بازآفرینی	مشارکت اجتماعی	
x44. وجود سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در منطقه		
x45. میزان اعتماد ساکنان به نهادهای محلی		
x46. هماهنگی بین شهرداری و سایر نهادهای دولتی		محرک‌های مشارکتی
x47. مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های بازآفرینی		
x48. همکاری با دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی	همکاری بین‌نهادی	
x49. وجود برنامه‌های آموزشی برای ارتقای مشارکت		
x50. استفاده از فناوری‌های نوین در فرآیندهای مشارکتی		

Source: (Cysek-Pawlak, 2022), (Dehcheshmeh, 2023), (Dehkordi, 2024), (Ebrahimi, 2024). (Felicciotti, 2017), (Ganjeali, 2024), (Ghadam, 2016), (Heidarifar, 2019)

۵- یافته‌ها

جدول ۲ آمار توصیفی مربوط به هشت شاخص کلان بازآفرینی شهری شامل زیرساخت‌های شهری، طراحی و برنامه‌ریزی شهری، مدیریت منابع محیطی، تنوع اقتصادی، اشتغال و فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی، مشارکت اجتماعی و همکاری بین‌نهادی را ارائه می‌دهد. این شاخص‌ها با حجم نمونه ۱۰۰ نفر و بر اساس مقیاس لیکرت (۱ تا ۵) ارزیابی شده‌اند. میانگین شاخص‌ها در بازه ۳.۱۵۰ تا ۳.۲۰۸ قرار دارد که نشان‌دهنده ارزیابی متوسط رو به بالای وضعیت بازآفرینی شهری در تبریز است. بالاترین میانگین مربوط به مشارکت اجتماعی (۳.۲۰۸) است که بیانگر نقش برجسته این عامل در فرآیند بازآفرینی شهری است. این امر نشان می‌دهد که ساکنان تبریز تمایل و آمادگی نسبی برای مشارکت در پروژه‌های بازآفرینی دارند. پایین‌ترین میانگین مربوط به همکاری بین‌نهادی (۳.۱۵۰) است که حاکی از ضعف نسبی در هماهنگی بین نهادهای دولتی و غیردولتی در تبریز است. سایر شاخص‌ها مانند سرمایه‌گذاری و تأمین مالی (۳.۱۹۲)، طراحی و برنامه‌ریزی شهری (۳.۱۸۴)، و تنوع اقتصادی (۳.۱۸۲) نیز میانگین‌های نزدیک به ۳.۱۸ دارند که نشان‌دهنده وضعیت نسبتاً مطلوب اما با جای بهبود در این حوزه‌هاست.

انحراف معیار شاخص‌ها بین ۰.۸۱۶ (مشارکت اجتماعی) و ۰.۹۲۱ (زیرساخت‌های شهری) قرار دارد. پایین‌ترین انحراف معیار برای مشارکت اجتماعی نشان‌دهنده اجماع نسبی پاسخ‌دهندگان در ارزیابی مثبت این شاخص است، در حالی که بالاترین انحراف معیار برای زیرساخت‌های شهری حاکی از پراکندگی بیشتر در نظرات و احتمال وجود تفاوت‌های منطقه‌ای یا ناهمگونی در کیفیت زیرساخت‌ها در تبریز است. انحراف معیار سایر شاخص‌ها (مانند مدیریت منابع محیطی: ۰.۸۰۶ و سرمایه‌گذاری: ۰.۸۱۹) نیز نشان‌دهنده ثبات نسبی پاسخ‌هاست.

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهند که مشارکت اجتماعی قوی‌ترین شاخص در بازآفرینی شهری تبریز است؛ اما همکاری بین‌نهادی به‌عنوان ضعیف‌ترین شاخص نیازمند توجه ویژه است. میانگین‌های نزدیک به ۳.۲ برای سایر شاخص‌ها نشان‌دهنده پتانسیل خوب اما نیاز به بهبود در زیرساخت‌ها، طراحی شهری و مدیریت منابع است. این یافته‌ها بر اهمیت تقویت هماهنگی بین‌نهادی و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها برای ارتقای تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی تأکید دارند.

جدول ۳ آمار توصیفی ۵۰ شاخص جزئی (x1 تا x50) را ارائه می‌دهد که جنبه‌های مختلف زیرساخت‌های شهری، طراحی و برنامه‌ریزی شهری، مدیریت منابع محیطی، تنوع اقتصادی، اشتغال، سرمایه‌گذاری، مشارکت اجتماعی، و همکاری بین‌نهادی را پوشش می‌دهند. این شاخص‌ها نیز با حجم نمونه ۱۰۰ نفر و بر اساس مقیاس لیکرت ارزیابی شده‌اند. میانگین شاخص‌های جزئی در بازه ۳.۰۴ تا ۳.۳۰ قرار دارد که مشابه جدول ۲، نشان‌دهنده وضعیت متوسط رو به بالای بازآفرینی شهری در تبریز است. بالاترین میانگین‌ها مربوط به رعایت استانداردهای ایمنی در ساخت‌وساز (x18, 3.30) و دسترسی به وام‌ها و تسهیلات مالی (x37, 3.30) است که نقاط قوت کلیدی در تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی را نشان می‌دهند. این امر حاکی از توجه به استانداردهای ایمنی در ساخت‌وساز و دسترسی مناسب به منابع مالی برای پروژه‌های بازآفرینی است. پایین‌ترین میانگین‌ها مربوط به استفاده از فناوری‌های نوین در فرآیندهای مشارکتی (x50, 3.04) و هماهنگی بین شهرداری و سایر نهادهای دولتی (x46, 3.05) است که نشان‌دهنده ضعف در بهره‌گیری از فناوری‌های مدرن و هماهنگی بین‌نهادی است. سایر شاخص‌های کلیدی مانند دسترسی به

امکانات رفاهی (x15, 3.24)، بازیافت و استفاده مجدد از منابع (x22, 3.24) و مشارکت بخش خصوصی (x47, 3.24) میانگین‌های بالایی دارند که بیانگر پتانسیل‌های موجود در این حوزه‌هاست.

جدول ۲. آمار توصیفی ابعاد تحقیق

انحراف معیار	میانگین		تعداد	ابعاد تحقیق
	خطای استاندارد	آماره		
۰/۹۲۱۱۳	۰/۹۲۱۱	۳/۱۸۰۰	۱۰۰	زیرساخت‌های شهری
۰/۹۳۰۹۲	۰/۹۳۰۹	۳/۱۸۴۰	۱۰۰	طراحی و برنامه‌ریزی شهری
۰/۸۰۶۲۳	۰/۸۰۶۲	۳/۱۷۰۰	۱۰۰	مدیریت منابع محیطی
۰/۸۴۲۳۶	۰/۸۴۲۴	۳/۱۸۲۰	۱۰۰	تنوع اقتصادی
۰/۸۶۸۳۵	۰/۸۶۸۴	۳/۱۵۲۰	۱۰۰	اشتغال و فرصت‌های شغلی
۰/۸۱۹۹۱	۰/۸۱۹۹	۳/۱۹۲۰	۱۰۰	سرمایه‌گذاری و تأمین مالی
۰/۸۱۶۹۵	۰/۸۱۷۰	۳/۲۰۸۰	۱۰۰	مشارکت اجتماعی
۰/۸۴۸۷۱	۰/۸۴۸۷	۳/۱۵۰۰	۱۰۰	همکاری بین‌نهادی

منبع: محاسبات نگارندگان

انحراف معیار شاخص‌های جزئی بین ۰.۸۸۳ (کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی، x25 و تنوع در منابع درآمدی ساکنان، x30) تا ۱.۱۵۲ (میزان بازسازی و نوسازی زیرساخت‌های فرسوده x8) متغیر است. بالاترین پراکندگی در x8 نشان‌دهنده ناهمگونی در ارزیابی وضعیت بازسازی زیرساخت‌های فرسوده است که ممکن است به تفاوت‌های منطقه‌ای یا کمبود منابع در برخی مناطق تبریز مرتبط باشد. پایین‌ترین انحراف معیار در x25 و x30 نشان‌دهنده اجماع نسبی پاسخ‌دهندگان در ارزیابی این شاخص‌هاست. شاخص‌های دیگر مانند کیفیت سیستم‌های مخابراتی و اینترنت (x7, 1.064) و دسترسی به امکانات رفاهی (x15, 1.120) پراکندگی متوسطی دارند که نشان‌دهنده تنوع نظرات در این حوزه‌هاست.

جدول ۳ نقاط قوت و ضعف متعددی را در بازآفرینی شهری تبریز نشان می‌دهد. رعایت استانداردهای ایمنی و دسترسی به تسهیلات مالی از نقاط قوت هستند که می‌توانند به‌عنوان پایه‌ای برای تقویت تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی عمل کنند. با این حال، ضعف در استفاده از فناوری‌های نوین و هماهنگی بین‌نهادی به‌عنوان موانع اصلی شناسایی شده‌اند که نیازمند برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری هدفمند هستند. شاخص‌های مرتبط با مدیریت پسماند (x21, 3.16)، کیفیت سیستم‌های زهکشی شهری (x23, 3.09) و پایداری مشاغل در برابر شوک‌های اقتصادی (x35, 3.07) نیز میانگین‌های پایین‌تری دارند که نشان‌دهنده نیاز به بهبود در این حوزه‌هاست.

جدول ۳. آمار توصیفی شاخص‌های تحقیق

انحراف معیار	میانگین		تعداد	شاخص‌های تحقیق
	خطای استاندارد	آماره		
۱/۰۵۱	۱/۰۵	۳/۱۶	۱۰۰	x1
۱/۰۴۸	۱/۰۵	۳/۲۵	۱۰۰	x2
۱/۰۳۲	۱/۰۳	۳/۱۶	۱۰۰	x3
۱/۰۴۷	۱/۰۵	۳/۱۲	۱۰۰	x4
۰/۹۷۸	۰/۹۸	۳/۲۵	۱۰۰	x5
۱/۰۳۲	۱/۰۳	۳/۱۶	۱۰۰	x6
۱/۰۶۴	۱/۰۶	۳/۲۰	۱۰۰	x7
۱/۱۵۲	۱/۱۵	۳/۱۳	۱۰۰	x8
۱/۰۳۲	۱/۰۳	۳/۱۹	۱۰۰	x9
۱/۰۷۷	۱/۰۸	۳/۱۸	۱۰۰	x10
۱/۰۳۳	۱/۰۳	۳/۲۳	۱۰۰	x11
۱/۰۳۸	۱/۰۴	۳/۱۵	۱۰۰	x12
۱/۰۶۷	۱/۰۷	۳/۱۸	۱۰۰	x13
۰/۹۶۰	۰/۹۶	۳/۱۳	۱۰۰	x14

شخص‌های تحقیق	تعداد		میانگین		انحراف معیار
	آماره	آماره	خطای استاندارد	آماره	
x15	۱۰۰	۳/۲۴	/۱۱۲	۱/۱۲۰	
x16	۱۰۰	۳/۱۱	/۱۰۵	۱/۰۵۳	
x17	۱۰۰	۳/۱۷	/۱۱۳	۱/۱۲۹	
x18	۱۰۰	۳/۳۰	/۱۰۸	۱/۰۷۸	
x19	۱۰۰	۳/۱۴	/۱۰۷	۱/۰۷۳	
x20	۱۰۰	۳/۱۹	/۱۰۴	۱/۰۴۲	
x21	۱۰۰	۳/۱۶	/۰۹۸	/۹۸۲	
x22	۱۰۰	۳/۲۴	/۱۰۹	۱/۰۹۳	
x23	۱۰۰	۳/۰۹	/۱۰۲	۱/۰۱۶	
x24	۱۰۰	۳/۱۴	/۱۰۱	۱/۰۰۵	
x25	۱۰۰	۳/۲۲	/۰۸۸	/۸۸۳	
x26	۱۰۰	۳/۱۹	/۰۹۹	/۹۹۲	
x27	۱۰۰	۳/۱۶	/۰۸۶	/۸۶۱	
x28	۱۰۰	۳/۱۸	/۱۰۷	۱/۰۶۷	
x29	۱۰۰	۳/۱۶	/۱۰۷	۱/۰۷۰	
x30	۱۰۰	۳/۲۲	/۰۸۸	/۸۸۳	
x31	۱۰۰	۳/۱۹	/۰۹۹	/۹۹۲	
x32	۱۰۰	۳/۱۶	/۰۸۶	/۸۶۱	
x33	۱۰۰	۳/۱۸	/۱۰۷	۱/۰۶۷	
x34	۱۰۰	۳/۱۶	/۱۰۷	۱/۰۷۰	
x35	۱۰۰	۳/۰۷	/۰۹۹	/۹۸۷	
x36	۱۰۰	۳/۱۱	/۰۹۴	/۹۴۲	
x37	۱۰۰	۳/۳۰	/۰۹۸	/۹۸۰	
x38	۱۰۰	۳/۱۶	/۰۹۵	/۹۵۰	
x39	۱۰۰	۳/۲۴	/۱۰۲	۱/۰۱۶	
x40	۱۰۰	۳/۱۵	/۰۹۴	/۹۳۶	
x41	۱۰۰	۳/۱۸	/۰۹۷	/۹۶۸	
x42	۱۰۰	۳/۱۶	/۱۰۳	۱/۰۳۲	
x43	۱۰۰	۳/۱۸	/۱۰۷	۱/۰۶۷	
x44	۱۰۰	۳/۲۹	/۱۰۰	/۹۹۸	
x45	۱۰۰	۳/۲۳	/۱۰۱	۱/۰۱۴	
x46	۱۰۰	۳/۰۵	/۱۱۵	۱/۱۴۹	
x47	۱۰۰	۳/۲۴	/۱۰۴	۱/۰۳۶	
x48	۱۰۰	۳/۲۱	/۱۰۷	۱/۰۶۶	
x49	۱۰۰	۳/۲۱	/۱۰۵	۱/۰۴۷	
x50	۱۰۰	۳/۰۴	/۱۰۸	۱/۰۸۲	

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول ۴ روابط بین شاخص‌های کلان بازآفرینی شهری را بررسی می‌کند. زیرساخت‌های شهری با طراحی و برنامه‌ریزی شهری ($r = 0.969, p < 0.01$) و مدیریت منابع محیطی ($r = 0.926, p < 0.01$) همبستگی بسیار قوی دارد که نشان‌دهنده پیوند نزدیک این سه حوزه در فرآیند بازآفرینی است. تنوع اقتصادی با اشتغال و فرصت‌های شغلی ($r = 0.986, p < 0.01$) و سرمایه‌گذاری و تأمین مالی ($r = 0.926, p < 0.01$) نیز همبستگی بسیار بالایی نشان می‌دهد که بیانگر ارتباط قوی بین جنبه‌های اقتصادی بازآفرینی است. مشارکت اجتماعی با تنوع اقتصادی ($r = 0.905, p < 0.01$) و اشتغال ($r = 0.906, p < 0.01$) همبستگی قوی دارد که نقش کلیدی آن در تقویت تاب‌آوری اقتصادی را تأیید می‌کند. همکاری بین‌نهادی با مدیریت منابع محیطی ($r = 0.572, p < 0.01$) و مشارکت اجتماعی ($r = 0.583, p < 0.01$) همبستگی متوسطی دارد که نشان‌دهنده نیاز به بهبود هماهنگی بین نهادها است.

همبستگی‌های ضعیف‌تر بین زیرساخت‌های شهری و تنوع اقتصادی ($r = 0.327, p < 0.01$) یا اشتغال ($r = 0.298, p < 0.01$) نشان می‌دهد که این حوزه‌ها به‌طور نسبی از یکدیگر مستقل عمل می‌کنند.

جدول ۴. رابطه همبستگی بین متغیرهای بازآفرینی

همبستگی	زیرساخت‌های شهری	طراحی و برنامه‌ریزی شهری	مدیریت منابع محیطی	تنوع اقتصادی	اشتغال و فرصت‌های شغلی	سرمایه‌گذاری و تأمین مالی	مشارکت اجتماعی	همکاری بین‌نهادی
همبستگی پیرسون	۱	۰/۹۶۹	۰/۹۲۶	۰/۳۲۷	۰/۲۹۸	۰/۲۷۴	۰/۲۹۳	۰/۵۴۱
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۹۶۹	۱	۰/۹۳۰	۰/۳۱۸	۰/۲۹۱	۰/۲۷۴	۰/۲۸۸	۰/۵۱۱
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۹۲۶	۰/۹۳۰	۱	۰/۴۶۰	۰/۴۱۰	۰/۴۱۶	۰/۴۲۲	۰/۵۷۲
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۳۲۷	۰/۳۱۸	۰/۴۶۰	۱	۰/۹۸۶	۰/۹۲۶	۰/۹۰۵	۰/۴۵۷
معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۲۹۸	۰/۲۹۱	۰/۴۱۰	۰/۹۸۶	۱	۰/۹۲۴	۰/۹۰۶	۰/۴۴۱
معناداری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۲۷۴	۰/۲۷۴	۰/۴۱۶	۰/۹۲۶	۰/۹۲۴	۱	۰/۹۰۹	۰/۴۸۳
معناداری	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۲۹۳	۰/۲۸۸	۰/۴۲۲	۰/۹۰۵	۰/۹۰۶	۰/۹۰۹	۱	۰/۵۸۳
معناداری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همبستگی پیرسون	۰/۵۴۱	۰/۵۱۱	۰/۵۷۲	۰/۴۵۷	۰/۴۴۱	۰/۴۸۳	۰/۵۸۳	۱
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات نگارندگان

تحلیل استنباطی بر اساس جداول ۵ و ۶ انجام شده است. در جدول ۶، مدل رگرسیون با مقدار $F = 45.145$ و سطح معنی‌داری $p < 0.001$ تأیید می‌کند که متغیرهای مستقل (زیرساخت‌های شهری، طراحی و برنامه‌ریزی شهری، مدیریت منابع محیطی، تنوع اقتصادی، اشتغال و فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی، مشارکت اجتماعی، و همکاری بین‌نهادی) به‌طور جمعی تأثیر معنی‌داری بر کیفیت شبکه‌های حمل‌ونقل عمومی (x_1) به‌عنوان شاخص تاب‌آوری کالبدی دارند. جدول ۷ نشان می‌دهد که از میان متغیرهای مستقل، زیرساخت‌های شهری با ضریب $B = 1.609$ و $p < 0.001$ تأثیر مثبت و معنی‌داری بر x_1 دارد، در حالی که طراحی و برنامه‌ریزی شهری با ضریب $B = -0.586$ و $p = 0.017$ تأثیر منفی و معنی‌داری نشان می‌دهد. مشارکت اجتماعی با $p = 0.053$ نزدیک به سطح معنی‌داری است؛ اما تأثیر منفی ($B = -0.356$) دارد. سایر متغیرها (مدیریت منابع محیطی، تنوع اقتصادی، اشتغال، سرمایه‌گذاری و همکاری بین‌نهادی) با $p > 0.05$ از نظر آماری معنی‌دار نیستند. این یافته‌ها نشان می‌دهند که زیرساخت‌های شهری مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده کیفیت حمل‌ونقل عمومی هستند؛ اما نارسایی‌هایی در طراحی شهری و هماهنگی مشارکت اجتماعی وجود دارد. تحلیل رگرسیون چندمتغیره برای پیش‌بینی کیفیت شبکه‌های حمل‌ونقل عمومی (x_1) انجام شده است. بر اساس جدول ۵، ضریب همبستگی چندگانه $R = 0.894$ نشان‌دهنده رابطه قوی بین متغیرهای مستقل و x_1 است. مقدار $R \text{ Square} = 0.799$

بیانگر آن است که ۷۹.۹٪ از تغییرات x_1 توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود، و $\text{Adjusted R Square} = 0.781$ با در نظر گرفتن تعداد متغیرها، برازش خوب مدل را تأیید می‌کند. خطای استاندارد برآورد ($\text{Std. Error} = 0.492$) نشان‌دهنده دقت بالای مدل در پیش‌بینی است.

جدول ۵. خلاصه‌ای از نمای کلی مدل رگرسیون چندگانه

رگرسیون	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	سطح خطای معیار تعیین
مدل اینتر	۰/۸۹۴	۰/۷۹۹	۰/۷۸۱	۰/۴۹۲

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول ۶. تحلیل واریانس رگرسیون به منظور قطعیت وجود رابطه بین متغیرها

توضیحات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره f	معناداری
بین گروهی	۸۷/۴۱۵	۸	۱۰/۹۲۷		
درون گروهی	۲۲/۰۲۵	۹۱	۰/۲۴۲	۴۵/۱۴۵	۰/۰۰۰
کل	۱۰۹/۴۴۰	۹۹	-		

منبع: محاسبات نگارندگان

در جدول ۷، زیرساخت‌های شهری با ضریب استاندارد شده $\text{Beta} = 1.410$ و $p < 0.001$ قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده مثبت است، در حالی که طراحی و برنامه‌ریزی شهری با $\text{Beta} = -0.519$ و $p = 0.017$ تأثیر منفی دارد. مشارکت اجتماعی با $\text{Beta} = -0.276$ و $p = 0.053$ نزدیک به سطح معنی‌داری است و تأثیر منفی نشان می‌دهد. سایر متغیرها مانند مدیریت منابع محیطی ($p = 0.743$)، تنوع اقتصادی ($p = 0.812$)، و اشتغال ($p = 0.983$) تأثیر معنی‌داری ندارند. این نتایج نشان می‌دهند که تقویت زیرساخت‌های شهری کلیدی‌ترین عامل در بهبود تاب‌آوری کالبدی است؛ اما ناهماهنگی در طراحی شهری و مشارکت اجتماعی می‌تواند مانعی برای دستیابی به نتایج مطلوب باشد.

جدول ۷. متغیرهای وارد شده به معادله رگرسیون برای تبیین بازآفرینی شهری

Model	ضرایب غیراستاندارد B		ضرایب استاندارد B	آماره تی	سطح معناداری
	B	خطای استاندارد			
(Constant)	۱/۵۸	۲۴۱		۱/۶۵۴	۵۱۵
زیرساخت‌های شهری	۱/۶۰۹	۲۳۴	۱/۴۱۰	۶/۸۷۸	۰/۰۰۰
طراحی و برنامه‌ریزی شهری	-۵۸۶	۲۴۰	-۵۱۹	-۴۳۹	۰/۱۷
مدیریت منابع محیطی	-۰/۷۵	۲۲۸	-۰/۵۸	-۳۲۹	۷۴۳
تنوع اقتصادی	۱/۰۴	۴۳۶	۰/۸۳	۲۲۸	۸۱۲
اشتغال و فرصت‌های شغلی	-۰/۰۹	۴۱۴	-۰/۰۷	-۰/۲۱	۹۸۳
سرمایه‌گذاری و تأمین مالی	۱/۵۸	۱۸۲	۱/۲۴	۱/۸۷۲	۳۸۵
مشارکت اجتماعی	-۳۵۶	۱۸۲	-۲۷۶	-۱/۹۵۷	۰/۵۳
همکاری بین‌نهادی	۱/۰۲	۰/۸۷	۰/۸۳	۱/۱۷۳	۲۴۴

منبع: محاسبات نگارندگان

۶- بحث و نتیجه‌گیری

بازآفرینی شهری به عنوان یک راهبرد چندوجهی، نقشی کلیدی در ارتقای کیفیت زندگی، تقویت تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی و حفظ هویت تاریخی شهرها ایفا می‌کند. نتایج این پژوهش، که با تمرکز بر شهر تبریز انجام شده است، نشان‌دهنده پتانسیل‌های قابل توجه و چالش‌های موجود در فرآیند بازآفرینی شهری با تأکید بر محرک‌های مشارکتی است. این مطالعه با استفاده از رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از ذی‌نفعان کلیدی، از جمله ساکنان، مدیران شهری و کارشناسان، به بررسی ارتباط بین محرک‌های مشارکتی، بازآفرینی شهری و تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی پرداخته است. یافته‌های این پژوهش

نه تنها به غنای ادبیات نظری در حوزه برنامه‌ریزی شهری کمک می‌کند، بلکه راهکارهایی عملیاتی برای سیاست‌گذاری و مدیریت شهری در تبریز ارائه می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش، نقش برجسته مشارکت اجتماعی در فرآیند بازآفرینی شهری است. شاخص مشارکت اجتماعی با میانگین ۳.۲۰۸ و انحراف معیار پایین (۰.۸۱۶) نشان‌دهنده اجماع نسبی پاسخ‌دهندگان در ارزیابی مثبت این عامل است. این امر حاکی از آمادگی و تمایل ساکنان تبریز برای مشارکت در پروژه‌های بازآفرینی است که با مطالعات قبلی مانند ساعز و همکاران (۲۰۲۱) هم‌خوانی دارد. این مطالعه نشان داد که ابتکارات جامعه‌محور می‌توانند به‌عنوان محرک‌هایی برای بازآفرینی و تاب‌آوری عمل کنند. با این حال، تحلیل رگرسیون این پژوهش نشان داد که مشارکت اجتماعی، با وجود تأثیر مثبت کلی، در برخی موارد (مانند تأثیر بر کیفیت شبکه‌های حمل‌ونقل عمومی) تأثیر منفی نسبی دارد ($B = -0.356, p = 0.053$). این یافته ممکن است به ناهماهنگی در فرآیندهای مشارکتی یا عدم وجود ساختارهای نهادی مناسب برای هدایت مشارکت شهروندان اشاره داشته باشد. برای مثال، فقدان آموزش‌های کافی یا پلتفرم‌های دیجیتال کارآمد برای جلب نظرات ساکنان می‌تواند مانعی برای تأثیرگذاری مثبت مشارکت باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های آموزشی شهروندی و استفاده از فناوری‌های نوین، مانند پلتفرم‌های دیجیتال مشارکتی، برای تقویت این بعد در تبریز مورد توجه قرار گیرد.

از منظر کالبدی، زیرساخت‌های شهری به‌عنوان قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده تاب‌آوری کالبدی شناسایی شدند ($Beta = 1.410, p < 0.001$). این یافته با مطالعات کیم و همکاران (۲۰۲۳) هم‌راستا است که نشان داد بهبود زیرساخت‌ها می‌تواند آسیب‌پذیری مناطق در حال افول را کاهش دهد. در تبریز، شاخص‌هایی مانند رعایت استانداردهای ایمنی در ساخت‌وساز (x18، میانگین ۳.۳۰) و کیفیت زیرساخت‌ها به‌عنوان نقاط قوت برجسته شدند. با این حال، پراکندگی بالای نظرات در مورد بازسازی زیرساخت‌های فرسوده (x8، انحراف معیار ۱.۱۵۲) نشان‌دهنده تفاوت‌های منطقه‌ای در کیفیت زیرساخت‌ها است. این موضوع به‌ویژه در مناطق حاشیه‌نشین مانند یوسف‌آباد و ملازینال مشهود است که نیازمند سرمایه‌گذاری هدفمند و هماهنگی بین‌نهادی هستند. علاوه بر این، ضعف در کیفیت سیستم‌های زهکشی (x23، میانگین ۳.۰۹) و مدیریت پسماند (x21، میانگین ۳.۱۶) نشان‌دهنده نیاز به بهبود در زیرساخت‌های زیست‌محیطی است. این چالش‌ها با توجه به زلزله‌خیزی تبریز و ضرورت تاب‌آوری در برابر بلایای طبیعی، اهمیت دوچندانی دارند. پیشنهاد می‌شود که طرح‌های بازآفرینی در تبریز بر مقاوم‌سازی بناها، ایجاد فضاهای سبز مقاوم، و بهبود سیستم‌های زهکشی و مدیریت پسماند تمرکز کنند تا تاب‌آوری کالبدی شهر تقویت شود.

از منظر اقتصادی، شاخص‌های تنوع اقتصادی ($r = 0.986$ با اشتغال) و دسترسی به تسهیلات مالی (x37، میانگین ۳.۳۰) نشان‌دهنده پتانسیل بالای بازآفرینی برای تقویت تاب‌آوری اقتصادی است. این یافته با مطالعه بهرامی و همکاران (۱۴۰۱) هم‌خوانی دارد که نشان داد بازآفرینی فرهنگ‌مبنا در اصفهان با جذب گردشگر و ایجاد فرصت‌های شغلی، اقتصاد محلی را پویا کرده است. در تبریز، موقعیت استراتژیک شهر در مسیر جاده ابریشم و پتانسیل گردشگری آن، فرصت‌های بی‌نظیری برای توسعه اقتصادی فراهم می‌کند. با این حال، پایداری مشاغل در برابر شوک‌های اقتصادی (x35، میانگین ۳.۰۷) همچنان ضعیف است، که نشان‌دهنده نیاز به تنوع‌بخشی بیشتر به اقتصاد محلی و حمایت از کسب‌وکارهای کوچک است. جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و ارائه تسهیلات مالی هدفمند می‌تواند این ضعف را برطرف کند. همچنین، همبستگی قوی بین تنوع اقتصادی و اشتغال ($r = 0.986$) نشان می‌دهد که ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار می‌تواند به‌عنوان یک محرک کلیدی برای بازآفرینی اقتصادی عمل کند.

همکاری بین‌نهادی، با میانگین ۳.۱۵۰ و همبستگی متوسط با سایر شاخص‌ها (مانند مشارکت اجتماعی، $r = 0.583$)، ضعیف‌ترین شاخص در فرآیند بازآفرینی تبریز است. این یافته با مطالعات مدیری و همکاران (۱۴۰۳) هم‌راستا است که بعد نهادی را کم‌تأثیر در بازآفرینی معرفی کردند. ضعف هماهنگی بین شهرداری، اداره کل میراث فرهنگی و سایر نهادها، همراه با مقاومت برخی ساکنان به دلیل بی‌اعتمادی به نهادهای دولتی، مانعی جدی برای موفقیت پروژه‌ها ایجاد کرده است. برای رفع این مشکل، پیشنهاد می‌شود که ساختارهای نهادی شفاف و کارآمد، مانند شوراهای محله‌ای و کارگروه‌های مشترک بین دستگاه‌ها، ایجاد شوند. همچنین، استفاده از مدل‌های مشارکت عمومی-خصوصی، مشابه تجربه بارسلونا (سیسکپاولک و کریستوفیک، ۲۰۲۲)، می‌تواند هماهنگی بین‌نهادی و جذب سرمایه را تسهیل کند.

یکی دیگر از چالش‌های کلیدی، ضعف در استفاده از فناوری‌های نوین در فرآیندهای مشارکتی (x50، میانگین ۳.۰۴) است. این موضوع با توجه به پتانسیل فناوری‌های دیجیتال برای افزایش شفافیت و مشارکت، نیازمند توجه ویژه است. پلتفرم‌های دیجیتال می‌توانند با جمع‌آوری نظرات ساکنان، نمایش پیشرفت پروژه‌ها، و ارائه گزارش‌های شفاف، اعتماد عمومی را افزایش دهند. تجربه‌های

جهانی، مانند استفاده از فناوری در بازآفرینی شهری بارسلونا، نشان‌دهنده موفقیت این رویکرد است. در تبریز، ایجاد اپلیکیشن‌های مشارکتی یا وبسایت‌های تعاملی برای پروژه‌های بازآفرینی می‌تواند به تقویت مشارکت و تاب‌آوری کمک کند.

پیوند بین بازآفرینی شهری، مشارکت مردمی، و تاب‌آوری در این پژوهش به‌خوبی آشکار شد. بازآفرینی به‌عنوان یک راهبرد کل‌نگر، بستری برای ارتقای تاب‌آوری فراهم می‌کند، در حالی که مشارکت مردمی به‌عنوان یک کاتالیزور، موفقیت این فرآیند را تضمین می‌کند. این رابطه هم‌افزا در سه سطح کالبدی، اجتماعی، و اقتصادی قابل‌مشاهده است. در سطح کالبدی، بازآفرینی با بهبود زیرساخت‌ها و مقاوم‌سازی بناها، تاب‌آوری را تقویت می‌کند. در سطح اجتماعی، مشارکت مردمی حس تعلق و سرمایه اجتماعی را افزایش می‌دهد. در سطح اقتصادی، ایجاد فرصت‌های شغلی و جذب سرمایه، تاب‌آوری شهر را در برابر شوک‌های اقتصادی تقویت می‌کند. این یافته‌ها با چارچوب نظری رابرتز (۲۰۱۶) و میرو و همکاران (۲۰۱۶) هم‌خوانی دارد که بازآفرینی و تاب‌آوری را فرآیندهایی به‌هم‌پیوسته معرفی کردند.

با توجه به یافته‌ها، پیشنهاد می‌شود که طرح جامعی برای بازآفرینی شهری در تبریز تدوین شود که شامل موارد زیر باشد: (۱) تقویت زیرساخت‌های کالبدی با تمرکز بر مقاوم‌سازی بناها و بهبود سیستم‌های زهکشی و پسماند؛ (۲) توسعه پلتفرم‌های دیجیتال برای افزایش مشارکت شهروندان؛ (۳) ایجاد ساختارهای نهادی کارآمد برای هماهنگی بین دستگاه‌ها؛ (۴) جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و ارائه تسهیلات مالی برای حمایت از کسب‌وکارهای محلی؛ و (۵) حفظ هویت تاریخی شهر از طریق بازتعریف کاربری بناهای قدیمی. این راهکارها می‌توانند تبریز را به شهری پایدار، مقاوم، و جذاب برای ساکنان و گردشگران تبدیل کنند.

در نتیجه، این پژوهش نشان داد که محرک‌های مشارکتی، به‌ویژه مشارکت اجتماعی و هماهنگی بین‌نهادی، نقش کلیدی در موفقیت بازآفرینی شهری و ارتقای تاب‌آوری کالبدی و اقتصادی دارند. با وجود چالش‌هایی مانند کمبود منابع مالی و ضعف هماهنگی نهادی، پتانسیل‌های تبریز، از جمله میراث فرهنگی غنی و موقعیت استراتژیک، فرصت‌های بی‌نظیری برای بازآفرینی فراهم می‌کنند. اجرای سیاست‌های پیشنهادی، همراه با بهره‌گیری از تجارب جهانی و تقویت ساختارهای مشارکتی، می‌تواند به تحقق اهداف بازآفرینی و تاب‌آوری در تبریز کمک کند. این مطالعه به‌عنوان پایه‌ای برای تحقیقات آتی در زمینه بازآفرینی مشارکت‌محور و تاب‌آوری شهری در سایر شهرهای ایران نیز قابل استفاده است.

۷- فهرست منابع

- Abdollahi, V., Beygbabaye, B., & Ezatpanah, B. (2020). Recognition of regenerative capabilities in dysfunctional tissues (Case study: District 4 of Tabriz metropolitan municipality). *Quarterly of Geography (Regional Planing)*, 10(3), 137-151. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2218655>
- Bahrami, F., Al-Husseini, A. K., Saberi, H., & Malekabi, R. M. (2022). Measuring the Impact of Cultural-Led Regeneration Components on Sustainable Tourism Development in Historical Deteriorate Fabric of Isfahan City. *Quarterly of Geography (Regional Planing)*, 12(1), 419-433. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2425507>
- Behravan, H., Yousofi, A., & Karimi, A. (2014). Factors Affecting Citizen Participation in Mashhad. *Journal of Sociology of Social Institutions*, 1(2), 7-36. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/1571269>
- Behzadi, S., & Shokouhbidhendi, M. (2021). Investigating the level of attention to the components of citizen participation education in elementary school textbooks. *Educational Research*, 9(1), 95-115. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2447423>
- Bousjin, M. A. (2020). Study of the Effect of Urban Regeneration on the Development of Social Capital (Case Study: Ardabil Aliqapu Sidewalk). *Iranian Social Development Studies*, 12, ۱۳۷-۱۴۹. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2196162>
- Cysek-Pawlak, M., Krzysztofik, S., & Makowski, A. (2022). Urban regeneration and urban resilience planning through connectivity: the importance of this principle of new urbanism. *European Spatial Research and Policy*, 29(1), 111-133.
- Dehcheshmeh, M. M., Firoozi, M., Saeedi, J., & Zafarghandi, F. S. (2023). Assessment of Physical-environmental resilience in urban communities (Case study: Abadan and Khorramshahr cities). *Journal of Urban Ecology Researches*, 13(29), 35-52. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2550280>
- Dehkordi, M. H., Mahdavi, A., & Irvani, M. R. (2024). Feasibility criteria of the urban regeneration approach with a focus on the development of local community culture (central core of Shahrekord). *Motaleate Shahri*, 13(49), 33-46. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2702913>

- Ebrahimi, M., Dehdarifard, A., & Malekabadi, R. M. (2024). An analysis on the regeneration of the texture of the historical neighborhood of Sang-e Siah in Shiraz using ALM-Gis combined analysis. *Research and Urban Planning*, 15(56), 27-40. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2765668>
- Feliciotti, A., Romice, O., & Porta, S. (2017). Urban regeneration, masterplans and resilience: the case of Gorbals, Glasgow. *Urban Morphology*, 21(1), 61-79.
- Ganjeali, F., & Ghalandarian, I. (2024). Renewal of Spatial structure of the quarters based on the Cultural-led regeneration approach in Historical fabrics (Case Study: Arg quarter, Mashhad). *Journal of Studies On Iranian - Islamic City*, 14(52), 19-38. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2714738>
- Ghadam, D. M. A. S. (2016). Urban Management with Approaches Trilogy Local Participations, Investment and Urban Branding (Case Study: Rasht city). *Journal of Social Research*, 1(2), 7.-
- Heidarifar, M. R., Siahgoli, M., & soleimanirad, i. (2019). The evaluation of urban resilience components (Case Study: Kermanshah Metropolis). *Journal of Geography and Environmental Studies*, 7(28), 107-125. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/1943525>
- Hosseindousti, S., Sattarpour, T., Habibzadeh, A., Salmanian, A., & Molaeian, M. (2023). Resilience in Urban Management, a Key Component for Smart Cities. *Journal of New Researches in the Smart City*, 2(1), 31-39. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2796370>
- Jangjoo, S., Hajipour, K., & Lotfi, S. (2021). Providing Eventful City Planning Strategies Based on the Principles of Enhancement of Destination Competitiveness, Case Study: Shiraz, Iran. *Journal of tourism and development*, 10(3), 97-115. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2369027>
- Khaleh, E. N. H. (2022). Assessing and Evaluating the Effects of Good Governance on Sustainable Reconstruction of Worn-out Urban Tissues of Khorramabad. *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 2(8), 133-150. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2410608>
- Kim, B., Lee, G.-S., Kim, M., Lee, W.-S., & Choi, H.-S. (2023). Developing and applying an urban resilience index for the evaluation of declining areas: A case study of South Korea's urban regeneration sites. *International journal of environmental research and public health*, 20(4), 3653.
- Lo, R. G. G., & Ezatpanah, B. (2022). Examining the components of urban resilience with an emphasis on natural disasters (floods) in Tabriz city, a case study of areas 2, 3, 4 and 7 of Tabriz city. *Journal of Urban and Regional Policy*, 1(3), 1-20. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2577557>
- Mirzi, E., Joodaki, H., & Sabzevari, A. (2019). The analyses of urban resiliency amount against water crisis case study: Tehran city. *Journal of safe city*, 2(5), 7-. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2113486>
- Modiri, M., Sarvar, R., & Zivyar, P. (2024). Proposing an Urban Regeneration Model to Enhance Urban Resilience: A Case of Sanandaj. *Amayesh Journal*, 17(66), 207-226. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2823138>
- Mohammadzadeh, A., Pirannejad, A., & Mokhtarianpour, M. (2022). Analysis of the Concept of Citizen Participation: Towards Theoretical Organizing. *Quarterly Journal Public Administration*, 13(47), 478-505. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2398232>
- Moradpoor, N., Pourahmad, A., Hataminejad, H., & Ziari, K. (2024). An analysis of resilience in Tehran using a systematic review. *Journal of Geography and Urban Space Development*, 11(1), 111-134. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2727479>
- Motamedi, M., & Gharavi, M. (2019). Assessing the Model of Resilience of Cities with Fuzzy Dematel Approach, Case study: Gorgan and Shirvan cities. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 20(56), 329-348. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2174534>
- Nasr, T. (2023). The Significance of Futurology in Resilience Scenarios of Urban Spatial Structure against Earthquakes (Case Study: Shiraz City). *Urban Management*, 21(68), 7-22. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2537945>
- Nodeh, M. E., Gholipour, Y., Heydari, F. F., & Ahmadpour, A. (2019). Identifying Resilience Dimensions and its Impact on Urban Sustainability of Rasht City. *Geography and Sustainability of Environment*, 9(32), 63-77. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2087058>
- Pourahmad, A., Hamidi, A., Hataminejad, H., & zanganeh, s. (2023). Review and Qualitative Content Analysis of the Theoretical Origins of Urban Regeneration. *Journal of Studies On Iranian - Islamic City*, 12(47), 1-17. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2570397>
- Ranjbar, Z., Firoozjah, P. S., & Ghobadi, G. J. (2021). Assessing the resilience of coastal cities with emphasis on the role of tourism Case study: West coastal cities of Mazandaran province. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 21(62), 383-412. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2232072>

- Saez Ujaque, D., Roca, E., de Balanzó Joue, R., Fuertes, P., & Garcia-Almirall, P. (2021). Resilience and urban regeneration policies. Lessons from community-led initiatives. the case study of canfugarolas in Mataro (Barcelona). *Sustainability*, 13(22), 12855.
- sajjadi, J., Razavian, M. T., & Maroofi, A. (202). (Urban Environmental Health: From Urban Spatial Structure to Citizen Participation (Case Study: Tehran Municipality District 1). *Urban Sustainable Development Journal*, 2(3), 1-12. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2435194>
- Sharifzadegan, M. H & ,Ghanouni, H. (2020). Analysis of the Explaining Factors and Contributing Features of Citizen Participation (Case Study: Isfahan). *Human Geography Research Quarterly*, 52(114), 1339-1355. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2212630>
- Sheikhasab, M., & Gandomkar, A. (2024). Structural Analysis and Explanation of Factors Affecting the Sustainable Regeneration of Khorramabad Urban Tourism. *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 4(16), 87-106. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2737268>
- Siedi, S., & Modiri, M. (2024). Evaluating the effectiveness of sustainable regeneration indicators on improving the resilience of urban worn-out texture: case study, Sanandaj city. *Territory*, 21(82), 81-104. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2799887>
- Swensen, G., Hagen, O. H., & Mehmood, A. (2025). Implementing transformative resilience in urban regeneration: recommendations for local planning practice. *Planning Practice & Research*, 40(1), 214-232.
- Toghraei, A., Izadi, M. S., & Mirgholami, M. (2023). The Role of Urban Design in Neighborhoods Urban Regeneration Emphasizing on Social Sustainability. *Journal of urbanism Thought*, 1(2), 189-207. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2679528>
- Vaezi, R., Khanmohammadi, H., Tehrani ,M. D., & aslipour, H. (2018). Designing a Conceptual Model of Driving and Preventive Factors of Civic Participation in Nahjulbalaghah. *Scientific Journal of Islamic Management*, 26(2), 65-89. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/1917422>
- Zarbi, H .F., Darabi, M., & Pahlevan, M. (2024). Urban Resilience in the Coastal Cities of Mazandaran Province with an Emphasis on the Role of Social Support and Health-Oriented Lifestyle. *Emergency Management*, 13(3), 69-84. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/2807152>